

op de econo-
e meisjes) is
d geworden.
m naast een
len en gezin
re ouders of

de bevrijding.

and society

e gezinsleden.

ing van oude-
het ouderen-
ologie en Ge-

'n hele zorg.
centrale ver-
oudere men-
88, Nijmegen,
A-faculteiten,
516240.

ers C. Family
e theory ap-
tology, 1987,

ociale restric-
Rijksuniversi-

. Relatives of
of feelings of
80; vol. 20, 6;

r Toegepaste
48, 6500 KJ

februari 1989

Samenvatting workshops Welzijn en Dagelijkse Verzorging

Workshop 1. Budgetvoorlichting en schuldsanering

*INLEIDER: JET CREEMERS, STICHTING
CONSUMENT EN HUISHOUDING*

Huishoudens met schulden vormen geen uitzondering, ze komen in heel Nederland in alle sociale lagen, inkomensgroepen en huishoudenssamenstellingen voor. Naar schatting verkeerden in 1985 150.000 huishoudens in een uitzichtloze schuldsituatie, in 1988 is dit aantal tot 200.000 gestegen. Sinds 1984 geeft de Stichting Consument en Huishouding budgetvoorlichting en schuldhulpverlening. Zij werkt hierbij samen met de Gemeentelijke Sociale Dienst en met de Gemeentelijke Credietbank op financieel terrein en met Algemeen Maatschappelijk Werk op het psycho-sociale terrein.

Bij budgetbegeleiding/schuldsanering gaat het om ondersteuning bij planning, organisatie en beheer van het huishoudelijk bedrijf in financieel opzicht. Om te kunnen overzien welke keuzen gemaakt moeten worden, is kennis van dat bedrijf noodzakelijk. Van belang is te leren plannen op langere termijn en het beheer en de uitvoering daarop af te stemmen. De weg daarheen is niet eenvoudig, vooral omdat ook psycho-sociale processen hier een rol spelen. De praktijk van alle dag is bovendien dat preventie - planning en organisatie vooraf - slecht ontwikkeld zijn en bij de doelgroepen weinig tot de verbeelding spreken. Daardoor komen huishoudens pas naar buiten met hun financiële problemen als de nood (te) hoog is.

De aard en de omvang van het probleem "schulden in huishoudens" is zodanig dat meer dan tot nu toe het geval is, geld beschikbaar moet komen voor de ontwikkeling van preventieve acties. Basisscholen en vervolgonderwijs kunnen hier een belangrijke rol spelen, met zij daar tijd en middelen voor krijgen. De voorlichting kan dan hierop aansluiten met informatie en advies op het terrein van:

- consumentenzaken
- rechten en plichten en regelgeving
- technologische ontwikkelingen, die de huishoudvoering (kunnen) beïnvloeden
- reclame, normen en waarden en de eigen mogelijkheden van verandering in koopgedrag.

Stellingkeuze: Hulpverlening bij consumptieve schulden, die oplosbaar zijn door versterking van huishoudelijke kennis en vaardigheden, vereist inzet van deskundigen met een huishoudelijke discipline.

Workshop 2. Consumenten-voorlichting en -onderwijs

*INLEIDER: DRS. P. VAN DER WEL,
CONSUMENTENBOND*

Het consumeren (kopen, gebruiken en afhandelen van goederen en diensten) is een levensgebied waarop de doorsnee Nederlander onvoldoende is voorbereid. Dit heeft een scala van negatieve neveneffecten in de sfeer van gezondheid, veiligheid, budgetproblemen, milieuproblemen en gehele of gedeeltelijke miskopen tot gevolg. Een adequate voorbereiding op de rol van consument zou het welvaartsniveau in Nederland beduidend doen stijgen.

De praktijk leert dat voorlichting alleen effectief is voorzover ze aansluit bij de informatiebehoefte van de doelgroep. Deze informatiebehoefte kan in het onderwijs worden gecreëerd. Naast voorlichting is er voor het adequaat vervullen van de consumentenrol ook bepaalde basiskennis vereist en zijn er bepaalde basisvaardigheden en -houdingen nodig. De enige instelling die in deze behoeften zou kunnen voorzien is het onderwijs. Het onderwijs in Nederland is echter niet meer in staat op deze en soortgelijke maatschappelijke behoeften te reageren, want in het onderwijs staat ten onrechte de voorberei-

ding op de rol van beroepsbeoefenaar centraal. Maatschappijgerichte vakken moeten het afleggen tegen vakken als techniek en informatica. Daarbij komt bovendien nog dat de hoeveelheid objectieve consumenteninformatie in het niet valt ten opzichte van de aanwezige hoeveelheid commerciële informatie. In vergelijking met de commerciële informatie is de objectieve informatie dan ook nog saai, degelijk en zeurderig.

Stellingkeuze: Consumentenvoorlichters zouden er goed aan doen meer te kijken naar de reclamewereld en bij het verkopen van hun boodschap voortaan zelf ook de beproefde reclametechnieken toe te passen.

Workshop 3. Voeding en gezondheid

INLEIDER: MW. M. G. J. P. LÜCHINGER-HEERSCHÉ, VOORLICHTINGSBUREAU VOOR DE VOEDING

Verantwoorde voedingsgewoonten kunnen een goede basis vormen om gezond te blijven en zelfs om gezondheid te verbeteren. Bij voedingsvoorlichting aan consumenten en lessen over voeding op scholen voor basis- en voortgezet onderwijs wordt aandacht besteed aan aspecten die te maken hebben met voeding en gezondheid. Aandacht is echter nog geen weten, weten nog geen begrip, begrip nog geen positieve houding, een positieve houding nog geen handelen. Om te kunnen handelen zijn basisvaardigheden nodig, die alleen door doen geleerd kunnen worden. Op voedingsgebied zijn kooklessen hiervoor de meest geëigende vorm. In principe zou iedere 12+ consument, zowel in de schoolsituatie als elders, de mogelijkheid moeten hebben rond de twintig professioneel begeleide kooklessen te volgen. Tijdens het met verschillende kooktechnieken leren bereiden van smakelijke verantwoorde voeding volgens de Richtlijnen Goede Voeding, moeten aspecten van warenkennis, etikettering, budget, gebruik van apparatuur, bewaren en hygiëne aan de orde komen. Vakbekwame en culinair ingestelde docenten voeding/huishoudkunde met hun onderwijskundig en vakwetenschappelijk onderbouwde achtergrond van de thuis-economie, moeten zich (opnieuw) een strategische plek veroveren, zowel in het onderwijs als in de consumentenvoorlichting. Een ieder die waarde toekent aan vorming en verzorging van de consument in zijn "thuse-

lijke" levensomstandigheden, dient er planmatig een bijdrage aan te leveren ter realisering.

Stellingkeuze: Iedere 12+ inwoner van Nederland dient dicht bij huis de mogelijkheid te hebben, onder vakkundige begeleiding van docenten voeding/huishoudkunde in rond twintig kooklessen, smakelijke voeding te leren bereiden volgens de Richtlijnen Goede Voeding.

Workshop 4: Huishouding en milieu

INLEIDER: IR. J. P. GROOT-MARCUS, LANDBOUWUNIVERSITEIT, WAGENINGEN

In de relatie tussen welzijn en dagelijkse verzorging speelt ook het fysisch milieu een rol. Een goede toestand van het milieu heeft een positieve invloed op het welzijn van mensen. In de laatste 10-15 jaren is er in Nederland een bewustwording op gang gekomen over de toestand van het milieu. Er zullen een aantal dingen moeten veranderen. Momenteel wordt van overheidswege gedragsverandering in de privésfeer sterk benadrukt (*Notitie Tweede Kamer, 1988; Van den Broek, 1988*). Gedragsverandering in een milieuvriendelijker richting betekent voor de huishouding een andere inzet van hulpbronnen (*Zuidberg, 1981*). Het milieuprobleem is in eerste instantie een materieel probleem, want het zijn (afval)stoffen die in de lucht, het water en de bodem terecht komen. Het gaat dus in wezen om de milieukwaliteit van de hulpbron goederen en vervolgens om de manier waarop men zich van die goederen ontdoet. Naast goederen is daarmee de hulpbron "voorzieningen" belangrijk, zowel voor wat betreft de afvalverwijdering als informatieverzorging over milieueffecten van stoffen. Behalve de goederen en de voorzieningen spelen, zoals in iedere huishoudelijke activiteit, de andere hulpbronnen een rol:

- vaardigheden om activiteiten te verrichten en te veranderen
 - geld om milieuvriendelijker producten aan te schaffen, eventueel om informatie te verkrijgen
 - arbeid, ruimte en tijd om afvalcomponenten te scheiden en gescheiden te houden; arbeid en tijd om informatie te verwerven.
- Hulpbronnen worden in de huishouding ingezet met de bedoeling tot een bepaalde vorm van verzorging te komen. Ieder huishouden

ent er plan-
ter realise-

er van Ne-
gelijkheid te
leiding van
de in rond
eding te le-
inen Goede

ing en

US,
ENINGEN

gelijkse ver-
ieu een rol.
u heeft een
an mensen.
n Nederland
men over de
e een aantal
Momenteel
ngsverande-
rukt (*Notitie
roek, 1988*).
u vriendelij-
houding een
(Zuidberg,
erste instan-
het zijn (af-
vater en de
us in wezen
bron goede-
waarop men
aast goede-
rzieningen"
de afvalver-
ng over mi-
de goederen
ls in iedere
e hulpbron-

e verrichten

produkten aan
atie te ver-

componen-
houden; ar-
erven.

houding inge-
aalde vorm
huishouden

) februari 1989

beschikt over een andere combinatie van hulpbronnen en ieder huishouden heeft een andere set van wensen ten aanzien van de verzorging. Indien eisen ten aanzien van het milieu worden gesteld zullen andere doelstellingen van de verzorging niet kunnen worden nagekomen (*Ustitalo, 1982*).

Een milieuverantwoorde huishouding betekent het maken van andere keuzen en een verandering in omstandigheden voor de dagelijkse verzorging (*Kroneman, Groot-Marcus, 1988*). In het onderwijs wordt geen plaats ingeruimd voor een vak verzorging waarin aandacht gegeven kan worden aan het totale verzorgingskader en manieren waarop men met veranderde eisen om kan gaan. Een verantwoord keuzeproces wordt aan het toeval overgelaten. Onduidelijk is wat de belemmeringen zijn voor het voeren van een milieuverantwoorde huishouding. De feitelijke situatie waarin de huishouding wordt gevoerd is momenteel niet afgestemd op milieuvriendelijkheid (*Schneider, Groot-Marcus, 1988*). Onderzoek op dit gebied is nog zeer schaars.

De verwachtingen voor de toekomst zijn dat de dagelijkse verzorging in het gedrang komt. Enerzijds door de verplichting voor vrouwen om aan het arbeidsproces deel te nemen, anderzijds door de zwaardere claim op het huishouden voor de verzorging van ouderen en zieken. Hier komt nu nog een derde aspect bij: zorg voor het milieu. Om aan de eisen voor de toekomst te kunnen voldoen zullen er voorzieningen moeten worden getroffen (*Kesler, 1988*).

Stellingkeuze: Milieuvriendelijk gedrag moet gelijktijdig in alle sectoren van de samenleving (consumenten, producenten, overheid) worden aangepakt.

Workshop 5. Verzorging professioneel/informeel

INLEIDER: A. M. BOS-VAN BUN, MDGO, MAASTRICHT

De centrale doelstelling van de regering voor het emancipatiebeleid voor de middellange termijn is: het bevorderen van de ontwikkeling van de huidige maatschappij waar seksverschil nog in zo grote mate is geïnstitutionaliseerd, naar een pluriforme maatschappij waarin ieder ongeacht sekse of burgerlijke staat de mogelijkheid heeft een zelfstandig bestaan te verwerven en waarin vrouwen en

mannen gelijke rechten, kansen, vrijheden en verantwoordelijkheden kunnen realiseren. (Beleidsplan Emancipatie T.K. '84-'85, 19052, pag. 12.)

Wie het gelijk zijn van mannen en vrouwen tot uitgangspunt maakt van beleid, heeft als eerste taak, duidelijk te maken dat de kwaliteiten en taken die door de eeuwen heen aan vrouwen zijn toegekend, dezelfde waarde hebben en recht op dezelfde waardering als die welke aan mannen worden toegekend; heeft niet alleen de taak te bevorderen dat vrouwen zich op "mannelijk" terrein, maar ook dat mannen zich op "vrouwelijk" terrein gaan begeven, m.n. op dat van de informele verzorging.

Om kennis, vaardigheden en attitudes aan jongeren bij te brengen, zijn onderwijs en opvoeding de meest voor de hand liggende "instrumenten". In het onderwijs is er door de overheid veel gedaan om meisjes zich te laten ontwikkelen in typisch "mannelijke" gebieden als techniek en wiskunde. Denk aan "Kies exact" en het opnemen van techniek als verplicht vak in de eerste fase van het V.O. Het vak "verzorging" heeft het echter nog niet gehaald; "verzorging" moet worden ondergebracht in vakken als economie en biologie! Waar het geen discussiepunt is dat technische vaardigheden systematisch geleerd moeten worden en om theoretisch inzicht vragen, gaat men er kennelijk van uit dat kennis en vaardigheden op het gebied van de informele, dagelijkse verzorging "met de genen" gegeven zijn; met de "genen" van vrouwen dan wel te verstaan! Dit getuigt niet bepaald van veel begrip voor datgene wat verzorging inhoudt en voor de fundamentele betekenis ervan voor mens en samenleving. In de komende jaren zal vanuit de gezondheidszorg steeds meer een beroep gedaan worden op de "thuiszorg". Dat betekent in ieder geval dat enerzijds elk mens in staat zal moeten zijn zolang mogelijk voor zichzelf te zorgen en anderzijds dat er "thuis" mensen moeten zijn die de mogelijkheid, de kennis en de bereidheid hebben de informele dagelijkse verzorging voor anderen op zich te nemen. Als we werkelijk toe willen naar een "zorgzame samenleving", dan zal ieder mens - ongeacht sekse - zich verantwoordelijk moeten voelen voor het welzijn van zijn medemens en bereid en in staat moeten zijn ook letterlijk de handen uit de mouwen te steken om dit welzijn te bevorderen.

Stellingkeuze: Het is de plicht van de overheid om, in het kader van haar centrale doelstelling inzake emancipatie,

● te bevorderen dat "verzorging" maatschappelijk erkend wordt als een waarde die

essentieel is voor een goed functionerende samenleving;

● maatregelen te treffen die ertoe leiden dat een "goede kwaliteit van zorg" zowel op het formele, beroepsmatige als op het informele vlak gegarandeerd wordt.

Literatuur Consumentenvoorlichting en -onderwijs

Advies inzake consumentenopvoeding op scholen, rapport van de SER, Commissie voor Consumentenaangelegenheden, Den Haag, 1977.

Budgetbeheer in de basisvorming, basisdocument SLO, Enschede, 1987.

Consument en produktinformatie, SWOKA, Den Haag 1985.

Consumentenonderwijs binnen de schoolvakken, SLO, Enschede, 1983.

Consumentenproblemen onder de oppervlakte, SWOKA, Den Haag, 1984.

Consumenten moet je leren, SLO, Enschede, 1985.

Kennis van Konsumentenzaken, SWOKA, Den Haag, 1985.

Meerjarenprogramma overheidsbeleid consumentenaangelegenheden, I.C.C., Den Haag, 1986.

Literatuur Huishouding en milieu

M. van den Broek. Kern van het milieuprobleem ligt bij onszelf. Interview met B. Zoeteman, plv. DG Milieuhygiëne. Volkskrant, 8 oktober 1988.

M. W. Kroneman, J. P. Groot-Marcus. Huisvuil met hindernissen. Tijdschrift voor huishoudkunde, 9 (1988) nr. 5.

B. Kesler. Overheid verhindert burger milieubewust te leven. Reactie Volkskrant, 12 oktober 1988.

Tweede Kamer der Staten Generaal. Notitie preventie en hergebruik van afvalstoffen, oktober 1988.

L. Schneider, J. P. Groot-Marcus. Waste, packing material and chemicals in households; the example of two industrialised countries. Applications and actionplans. Proceedings Pre-congress (to be published, IFHE, 1988). Resource management: Environmental issues for Home Economics. Technology for improving family economic well-being, July 1988, University of Minnesota, USA.

L. Uusitalo. The ecological relevance of consumption style. In: B. Joerges (hg). Verbraucherverhalten und Umweltbelastung. Campus Verlag, Frankfurt/New York, 1982.

A. C. L. Zuidberg. Het verzorgingsniveau van huishoudens. SWOKA, onderzoeksrapport no. 4, 's-Gravenhage, 1981.

Literatuur Verzorging professioneel/informeel

Westen, Marjoke. Emanciperen in verpleging, verzorging en dienstverlening. Deel 1: Van bijgevoel tot zorg. Deel 2: Vrouwen en gezondheid. Deel 3: Vrouwen en mannen in verplegende en verzorgende beroepen. Deel 4: Vrouwen en mannen in de samenleving. Uitgeverij Bohn, Scheltema en Holkema, Utrecht/Antwerpen, 1988.

Pieterse, Marjolein. Vrouwencarrière's in het onderwijs. Een smalle weg naar nieuw management. A.P.S., 1986.

Hubbelling, Ami. Spiegelbeeld - zelfbeeld. Onderwijs en het zelfbeeld van meisjes en vrouwen. A.P.S., 1986.

Chorodow, Nancy. Waarom vrouwen moederen. Sara, Amsterdam, 1980.

Rubin, Lilian. Vrouwen van zekere leeftijd. Ambo, Baarn, 1980.

Badinter, Elisabeth. De een is de ander. De relaties tussen mannen en vrouwen. Contact, Amsterdam, 1988.

Tweede Kamer. 1984-1985. Beleidsplan Emancipatie, 19052.

aal. Notitie pre-
stoffen, oktober

Waste, packing
sholds; the ex-
untries. Applica-
dings Pre-con-
(1988). Resource
ssues for Home
mproving family
8, University of

ce of consump-
verbraucherver-
Campus Verlag,

iveau van huis-
apport no. 4, 's-

el/informeel
verpleging, ver-
el 1: Van bijge-
en gezondheid.
verplegende en
: Vrouwen en
itgeverij Bohn,
ht/Antwerpen,

ères in het on-
nieuw manage-

ffbeeld. Onder-
es en vrouwen.

ven moederen.

leeftijd. Ambo,

der. De relaties
contact, Amster-

splan Emanci-

OP DE KOOP TOE!

Een lesboek over consumentenzaken in de huishouding

Bestemd voor Huishoudkunde/Verzorging in de eerste fase van het voortgezet onderwijs.

"Op de koop toe!" bestaat uit een 12-tal uitgewerkte lessen (van elk 2 à 3 lessen) verdeeld over drie hoofdthema's uit de consumentenproblematiek: de marketing van producten, de besluitvorming van de consument, de informatiebronnen vóór de keuze en de verhaalmogelijkheden ná de koop.

- ▶ Aanschaf en gebruik in duidelijk verband gebracht
- ▶ Nieuwe aanpak lesstof
- ▶ Veel suggesties voor aanpassing en uitbreiding lesmateriaal
- ▶ Voor meer informatie: tel. 08370-82616 op ma-, di- en do-morgen

Uitsluitend te bestellen door overmaking van:

- f 20,- (1 docentenhandleiding + 1 leerlingenboek, code 86 HKD)
- f 70,- 5X (1 docentenhandleiding + 1 leerlingenboek, code 86 HKD)
- f 30,- 5X (1 leerlingenboek, code 86 HKL)
- f 49,- 10X (1 leerlingenboek, code 86 HKL), op giro 4093829 t.n.v. Stichting Voorlichting Huishoudwetenschappen, Postbus 391, 6700 AJ Wageningen.